

DERİ HALI ÜRETİMİ VE BAKIMI*

*Ayşegül KOYUNCU OKCA***

*Meruyert KOIZHAIGANOVA****

ÖZET

Taş ve ağaçtan sonra kullanılmaya başlanan deri, tamamen organik bir ürün olması nedeni ile insanlığın var olduğu günden itibaren duygu, düşünce, zevk ve yaratıcılığını ortaya koymak ve sanatsal ürünleri oluşturmak için kullandığı bir hammadde olmuştur. Dericiliğin ve deri sanatının ilerlemesinde ve yayılmasında Türklerin özel bir yeri olduğu bilinmektedir. Mukavemet özellikleri, hava ve su buharı geçirgenliği, uzama ve form tutma gibi üstün kullanım özelliklerinden dolayı vazgeçilmez doğal bir materyal olan deri geçmişten günümüze çeşitli ürünlerin yapımında kullanılmıştır. Deri kullanımının yaygınlaşması ve ürünlerdeki çeşitliliğin artması ile birlikte, deri ürünler modern yaşam biçiminin bir parçası haline gelmiştir. Bu ürünler arasında yer alan deri halılar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Deri halılar bulunduğu ortama; doğallık, güzellik, özgün bir tarz, sağlık, benzersiz bir tasarım, sosyal bir statü, zariflik ve ayrıcalık katmaktadır. Onlar sadece zemini kaplayan, sıcak ya da soğuğu geçirmeyen bir kaplama malzemesi değil aynı zamanda kendisine dikkat çeken, göz zevkine hitap eden ve iç ısıtan bir sanat eseri olma özelliğini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu çalışmada deri halıların üretim basamakları, temizlik ve bakımı ele alınmıştır. Yöntem anlayışımız ışığında amaca ulaşmak için halı üreticileri ile bire bir görüşme yapılmıştır. Deri halı üretim aşamaları yerinde incelenmiş ve fotoğraflar ile belgelenmiştir. Ayrıca literatür taraması yapılarak bu çalışmanın bilimsel bir tabana oturtulması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deri, Halı, Tasarım, Üretim, Bakım

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü, El-mek: aysegulkoyuncu@pau.edu.tr.

*** Öğr. Gör. Dr. Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri Teknolojileri Bölümü, El-mek: meruyertk@pau.edu.tr.

PRODUCTION AND CARE OF LEATHER CARPETS

ABSTRACT

After wood and stone, leather is an entirely organic raw material which has been used since the dawn of humanity to express our thoughts, feelings, pleasure and creativity. The Turks have a special place in the development and spread of leather working and the leather industry. Leather is a durable material which is permeable to air and water vapour, and has outstanding qualities in use such as stretching and keeping its shape, making it an invaluable natural material for use in the production of numerous articles past and present. Along with an increase in the use of leather and the variety of leather products, leather has become a part of the modern lifestyle. One of these products, leather carpets, is the topic of this study.

Leather carpets add naturalness, beauty, authentic style, health, unique design, social status, privilege and elegance to the environment. They are not only coating materials covering the floor and not transferring hot or cold, but they incorporate also features of an art work that draw attention, appeal to eye pleasure and warm the interior. The stages in production, cleaning and care of leather carpets were taken as the topic of the present study. For this purpose, carpet producers were interviewed on a one-to-one basis. The stages of leather carpet production were examined and were documented with photographs. In addition, a scan of the literature was performed in order to set the study in a scientific context.

Key Words: Leather, Carpet, Design, Production, Care

Giriş

Var olduğu toplumun coğrafi özellikleri ve yaşam biçimi ile doğru orantılı olarak şekillenen sanat ve sanat eserleri o toplumun kültürünü meydana getiren küçük yapı taşlarıdır. Hayvanların evcilleştirilmeye başlanması ile birlikte deri ve deri işlemeciliği günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasında yerini almıştır. Taş ve ağaçtan sonra kullanılmaya başlanan deri, tamamen organik bir ürün olması nedeni ile insanoğlunun var olduğu günden itibaren duygu, düşünce, zevk ve yaratıcılığını ortaya koymak ve sanatsal ürünleri oluşturmak için kullandığı bir hammadde olmuştur.

Tabiat şartlarından korunmak, örtünme ve barınma gereksinimini karşılamak için derinin kullanımı insanoğlunun deriyi işlemeyi keşfetmesi ile başlamıştır (Kanbay, 1993, s. 86). Ancak derinin çabuk bozuluyor olması insanoğlunun bir takım çözüm önerileri arayışına girmelerine sebep olmuştur. İlk olarak çıplak vücutlarını doğadan korumak, ardından örtünme ve barınma gereksinimlerini karşılamak için deriyi bir zırh olarak kullanmışlardır. Daha sonraları insanoğlunun evrimine paralel olarak gelişim gösteren deriyi yağlayarak onu bozulmaktan korumaya çalışmışlardır. Avladıkları hayvanların derilerinden yararlanmak için ilkel deri işleme yöntemleri keşfeden insanoğlu zaman içerisinde çeşitli şekillerde işlemeye başlamaları ile dericilik sanatsal olarak da karşımıza çıkmaya başlamıştır (Önol, 1984, s. 17).

Dericiliğin ve deri sanatının ilerlemesinde ve yayılmasında Türklerin özel bir yeri olduğu bilinmektedir. Türkler deriyi işleyip, ihtiyaca cevap verebilecek çeşitli fonksiyonlar kazandırmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Orta Asya'dan çok zengin bir deri teknolojisi ile yayıldıkları tespit edilmiştir. Osmanlılar Dönemi'nde altın çağını yaşamış olan deri sanatı özellikle saray atölyelerinde, saray için üretilen deri örneklerinde üstün başarı göstermiştir (Kaybaşı ve Aslan, 2011, s. 254).

Eski Mısırlılarda ev sahibinin sosyal statüsünü vurgulamak için postun kullanımı oldukça yaygındır. Bir firavunun ev süsü olarak aslan ya da leopar postlarını kullandığı bilinmektedir. Tarih içerisinde asil ve soyluların evinden hiç çıkmayan deri ürünler zaman içerisinde sadece hammadde, işleme ve renk olarak değişiklik göstermiştir. Günümüzde ise pratik olarak herhangi bir ev dekorasyonuna uyumluluk göstermektedir. Kırsaldan şehre, klasikten moderne bir geçiş sağlayan deri her zaman moda olma özelliğini bünyesinde barındırmıştır. Mukavemet özellikleri, hava ve su buharı geçirgenliği, uzama ve form tutma gibi üstün kullanım özelliklerinden dolayı vazgeçilmez doğal bir materyal olan deri, geçmişten günümüze birçok ürünün yapımında kullanılmıştır. Çizme, pabuç, ayakkabı, terlik, çanta, cüzdan, kemer, elbise, etek, pantolon, palto, valiz yapımında kullanıldığı kadar, kitap cilt ve kaplarında, haritalarda, eyer, semer ve koşum takımlarında (yular, gem vs.), askeri alanda (kalkan, ok, yay kuburları, tabanca ve kesici alet kılıfları, matara vs.), sanduka örtüsü ve kabı olarak, müzik aletlerinde, gölge oyunlarında, saray-konak-ev-cami-türbe kapılarında perde olarak ve tavan kaplamalarında, yelkenlerde, otomobil döşemelerinde, hurçlarda, sandıklarda, beşik, salıncak ve koltuk yapımında da kullanılmıştır (Barışta, 1998, s. 150, Haytaoğlu, 2006, s. 93, Lkhagvajav, 2010, s. 1, Kanbay, 1993, s. 86, Arlı, 1990, s. 31).

Günümüzde deri endüstrisi giysilik, ayakkabılık, saraciyelik ve kürklük gibi farklı üretim teknolojilerinde ihtisaslaşma gerçekleştirmiştir (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2013, s. 2). Gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte değişim gösteren yaşam biçimi içerisinde varlığını korumaya devam eden deri ürünler günümüzde de oldukça çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Deri kullanımının yaygınlaşması ve ürünlerdeki çeşitliliğin artması ile birlikte, deri ürünler modern yaşam biçiminin bir parçası haline gelmiştir. Dekorasyona büyük önem verilmesinin ardından dekorasyon firmaları farklı arayışlar içerisine girmişler, özellikle ev dekorasyonunun vazgeçilmezleri arasında yer alan halıları derilerden üretmeye başlamışlar ve tüketici ile buluşturmuşlardır. Yeni nesil yaşam biçimi içerisinde yer alan deri halılar halı sektöründe farklı bir yer edinmiş ve çeşitli modelleri ile büyük beğeni kazanmıştır. En büyük avantajlarından birisi olan kolay temizliği sayesinde geniş kitleler tarafından tercih edilmeye başlamıştır. Her tarzdaki ev ve iş yerlerinin dekorasyonunu tamamlayan deri halılar çeşitli model ve renkleri sayesinde kısa zamanda dekorasyonda farklılık isteyenlerin vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Her tarzda derinin günümüzde kolay elde edilebilmesi ve tüketicilerin istek ve zevkine uygun deri halı tasarımlarının kolayca üretilmesi tüketicilerin de bu sektörde söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Deri Yapısı ve Özellikleri

İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan kıl, tüy ve pulla kaplı olan deri, vücudu dış etkilere karşı koruyan oldukça kalın, sert, dayanıklı ve esnek bir örtüdür. İnsanoğlunun yaşam alanı olarak seçtiği her bölgede derinin var olduğu bilinmektedir. Türkler Orta Asya coğrafyasından Ön Asya'ya doğru göç ederlerken, her türlü birikimlerini de beraberinde taşımışlardır. Dericilik alanında elde ettikleri deneyimleri Anadolu'ya taşımışlar ve Anadolu'da var olan deri işleme sanatı ile bu deneyimleri sentezleyerek büyük bir aşama kaydetmişlerdir. Dericilik bu nedenle Anadolu Türk sanatlarının en önemlileri arasında yerini almıştır (Haytaoğlu, 2006, s. 93). Mamul deri üretiminde kullanılan ham deri, yapısı, dokusu, kimyasal bileşimi ve diğer kendine has özellikleri ile tabii ve organik bir üründür (Toptaş, 1993, s. 1). Bu ham madde teknik yöntemler ile uygun şekilde işlendiği takdirde, birçok alanda kullanılmaya elverişli değerli madde niteliği kazanabilmektedir (Harmancıoğlu ve Dikmelik, 1993, s. 1). Derinin dokusal olan temel yapısı lifselidir. Ancak bu yapıda yer alan lifçikler tek tek ve dağınık halde değil, demetçikler halinde bir araya gelerek, yan yana ve üst üste dizilerek yeter kalınlıkta sağlam yapılı keçe benzeri doğal

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

dokusal yüzeyleri oluşturmaktadır (Harmancıoğlu ve Dikmelik, 1993, s. 2). Derinin farklı bölgelerinde liflerin doku sıklığı ve düşey bağlanma sıklığı değişiklik gösterir. Eklemler civarındaki deri bölgelerinde düşey bağlanma sıklığı azdır ve böylece deri bu bölgelerde esneklik gösterir. Derinin kasıklar ve karın bölgelerinde lif dokusu sıkı değildir, düşey bağlanmalar azdır. Bu bölgeler esnek bir yapıya sahiptir. Derinin sırt kısmında lif doku sıklığı ve düşey bağlanmalar en fazladır ve bu bölgede mukavemet en yüksektir (Toptaş, 1993, s. 10, Toptaş, 1998, s. 17).

Deride lif örgüsünü ve fibriler yapısını oluşturan lif paketleri her bölgede ve her kesimde aynı yoğunlukta değildir. Bu paketler ayrıca lif ve fibrillerin özellikleri ile sayılarına bağlı olarak farklılık gösterirler, çünkü paketlerin bazıları çok sayıda, ince ve sık liflerden oluştuğu halde bazıları az sayıda, kalın ve kaba liflerden oluşmaktadır. Bu durumlar derinin mekanik özelliklerini etkilemekle kalmayıp aynı zamanda derinin görünüşünü ve dirilik halini, başka bir deyişle yumuşak ve sert tutum oluşunu da etkilemektedir (Harmancıoğlu ve Dikmelik, 1993, s. 65). Doğanın bize sunduğu en şık ve en kullanışlı materyallerinden biri olan deri, hayvanın genetik yapısına (ırk), cins, yaş, yaşadığı çevreye, mevsime ve beslenme şekline göre dokusal farklılık göstermektedir. Bir derinin cildindeki iz ve kırışıklıkların oluşturduğu benzersiz doku, derinin doğal güzelliğini ve eşsizliğini temsil eder. Asil ve doğal doku izlenimi, yıllara meydan okuyan dayanıklılığı, kullandıkça antikleşen görünümü ve son yıllardaki modern veya klasik, minimal ya da gösterişli tasarımları sayesinde geniş kullanım alanı bulmuştur. Bu nedenle her dönemde kullanımından vazgeçilmeyecek bir materyal olmuştur (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, s. 92). Ayrıca deri ürünler, fonksiyonelliğinin yanı sıra göz zevkine hitap etmesi, doğal malzemeler ile yapılması, el emeği özelliği taşıması ve fabrikasyon üretimin bol ve ucuza pazarlanan ürünlerine göre çok daha az üretilmesi, modern eşyalarla da uyum sağlaması gibi nedenler ile pek çok kullanım alanı bulunan ve tercih edilen ürünlerdir (Özdemir, 2007, s. 79).

Deri Halı Üretiminde Kullanılan Deri Türleri

Günlük yaşam biçiminde meydana gelen değişim ve gelişmeler sonucunda halı kullanım alışkanlıklarında da değişikliklerin meydana gelmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Gelişen teknoloji ile yarış halinde olan deri sektörü, deri halı üretimiyle deri sektörüne ivme kazandırmış ve son yıllarda yeni bir eğilim haline gelerek tüketici ile buluşmuştur. Günlük yaşam biçimi içerisinde çeşitli ürünler halinde müşterilerin beğenisine sunulan deri ürünlere eklenen deri halılar farklı renk, ebat, desen ve parçalarda derilerin el emeği yoğun olarak birleştirilmesi ile oluşturulmaktadır.

Özellikle ekonomik kriz ve deri sanayi bölgelerinin şehir dışına taşınması gibi nedenlerden dolayı zor zamanlar yaşayan dericilik sektörüne yeni bir soluk getiren ve umut kaynağı olan deri halılar, yükselen bir eğilim olarak tüketicinin gözdesi konumundadır. Birçok giyim eşyası ve aksesuarda kullanılan deri, artık halıcılık sektöründe de yerini alarak farklı renk, ebat, kullanım alanı ve desenleri ile ev ve iş yerlerinde yer almaya başlamıştır. Halıların üretiminde dana, malak, koyun, kuzu, keçi, oğlak, ceylan, leopar gibi hayvanların derileri kullanılmakta ve üretimi el işçiliği ile yapılmaktadır. Deri halı üretiminde en sık karşılaşılan mamul deri türleri aşağıdaki gibidir:

Nubuk: Büyükbaş hayvan derilerinin sırça yüzeyinin zımparalanması ile elde edilen kısa lifli ve kadifemsi görünümde olan deri tipleridir.

Süet: Genellikle keçi, oğlak, dana, sığır ve malak derilerinden elde edilir. Sırça yüzeyi zımparalanmış, yumuşak, tüylü ve kadifemsi görünüme sahip süet derilerin lifleri nubuk derilere oranla daha kabadır (Toptaş, 1998, s. 37). İstenilen renge boyanabilir.

Napa: Koyun, kuzu, keçi, dana, sığır vb. tüm deri türlerinden elde edilen yumuşak yapıda kaliteli bir deridir. Ciltli ve cilt yüzünden finisaj katı uygulanmış deridir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Noplin: Sırça yüzeyi işlenmiş ve parlatılmış deridir. Genellikle Rus pazarında önemli bir yeri vardır.

Merino: Avustralya kuzu derisinden imal edilen merino oldukça yumuşaktır. Fiyatı diğerlerine oranla daha uygundur. Son zamanlarda tasarlanmış, yüksek kalitede, çok ince deri türüdür.

İpek: Kalitesi oldukça yüksek olan ipek deriler kuzu derilerinden elde edilir.

Yıkabilir Deri: Özel kaplamalar ve işlemler ile büzülmeden, uzamadan, lekelenmeden ya da solmadan suda ve makinede yıkanabilen derilerdir. İşlenmesi oldukça kolaydır.

Egzotik Deri: Bu grupta genellikle yılan, kertenkele, antilop, timsah vb. sürüngen hayvanların derileri yer almaktadır. Bu hayvanlar deri tabakasının üst katında kemikleşme şeklinde oluşumlar ihtiva ederler. Kemikleşmiş bölgeler özel işlemler ile kireçlikte yumuşatılır. Bu deriler, deri yüzeyine paralel seyreden lifler nedeni ile esnemez yapıdadır (Toptaş, 1998, s. 35).

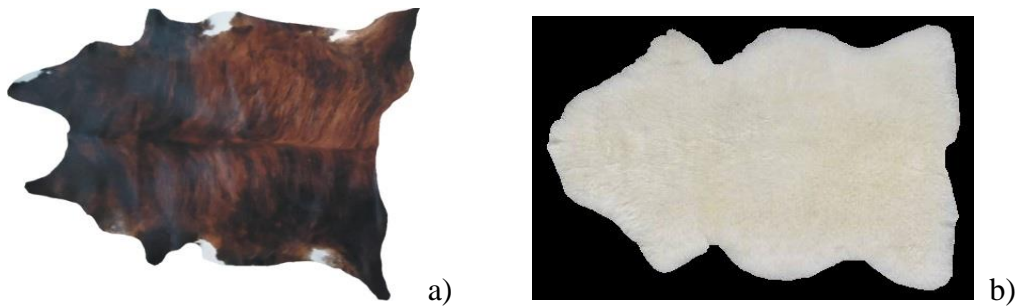
Yaban Hayvanı Deriler: Bu grupta geyik, karaca, dağ keçisi gibi hayvanların derileri yer almaktadır. Bu deriler çok fazla sayıda kıl ihtiva ettiklerinden papiller tabaka çok gevşek yapıdır (Toptaş, 1998, s. 32).

Suni Deri: Dış görünüşü itibari ile doğal deriye benzer. Suya karşı oldukça dayanıklıdır.

Derinin kalınlığı derinin her yerinde aynı değildir. Bu nedenle büyükbaş hayvan derilerinin farklı bölümleri farklı maksatlar için kullanılabilir. Kuyruktan ilk boyun çizgisine kadar boyuna, etekler hariç enine olan kısmı sırt ve sağrıyı içine alır ve kropon olarak adlandırılır. Derinin kropon kısmı kalınlık olarak fazla farklılık göstermez, kopma ve yırtılmaya karşı derinin diğer kısımlarından daha mukavemetlidir. Boyun ve etek kısımları sırta göre daha gevşek yapıdır. Yırtılma mukavemeti, esneme ve uzama derinin farklı bölgelerinde değişkenlik gösterir. Sırt çizgi bölgesinde kopma mukavemeti sırt çizgisine paralel yönde daha yüksektir. Derinin orta bölgelerinde sırt çizgisine dik yönde kopma mukavemeti daha fazladır. Esneklik eteklerde sırta göre daha fazladır. Sırt çizgisine dik yönde esneklik daha azdır (Toptaş, 1998, s. 21). Derinin tutumu satın almada kesin bir rol oynamaktadır. Tüketiciler deriden mamul eşyanın kendi beklentilerine uyup uymadığını; görünüş yanında, koku, tuşe ve diğer özellikleri duyu organlarıyla test ederler (Toptaş, 1998, s. 38). Derinin bu özellikleri deri halı üretiminde dikkate alınmalıdır.

Deri Halı Üretimi

Genellikle doğal deri ve kürkten yapılan halılar sadece yaşam tarzı olduğu için değil aynı zamanda bir hayatı simgelediği için tercih edilmektedir. Daha sık kıl örtüsüne sahip postlar daha dayanıklıdır ve ses-ısı yalıtımı özelliklerine sahiptir (Bkz. Fotoğraf: 1).

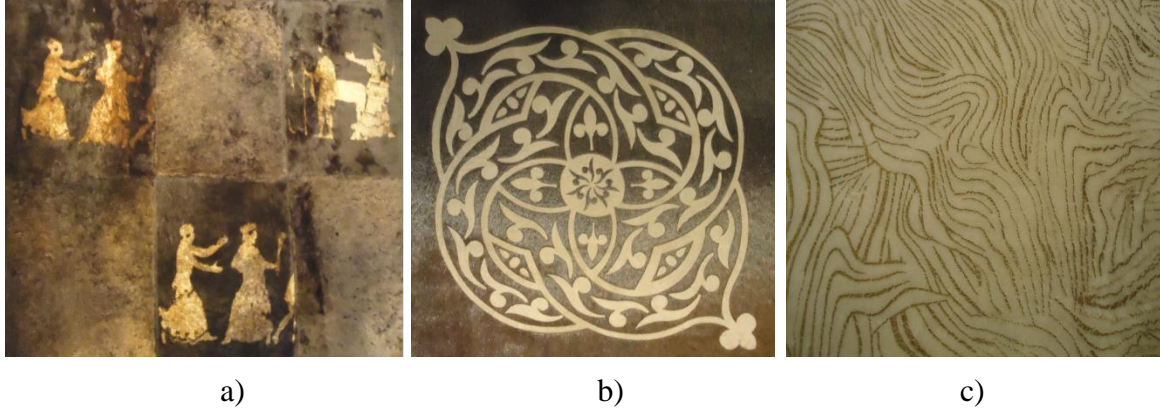

Fotoğraf 1: Dana (a) ve kuzu (b) postları

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Ayrıca günümüz eğilimlerine ayak uydurması için baskı yapan, yakma ve lazer ile işleme tekniği kullanan ve kalem ile boyama yapan firmalar da bulunmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 2). Tüm bunların yanı sıra deri halıları daha ucuza mal etmek için suni deriler, yarı sentetik deriler (sorona) ve kalitesiz deriler de kullanılmaktadır. Ancak doğal deriler ile rekabet edecek özelliklere sahip değildirler.

Fotoğraf 2: Halılarda yakma (a), lazer ile işleme (b) ve kalem ile boyama (c) teknikleri

Günümüzde deri üretiminden mamul deri ticaretine, deriyi deri eşyaya dönüştürmeye kadar geçen safhalarda mamul derinin çoğu özellikleri tutum ve dış görünüş olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak bakıldığında, insan duyu organları yardımı ile algılanabilen özellikler dikkate alınmaktadır. Mamul deri kullanıcıları deriyi kendi tecrübe ve tasarımlarına göre değerlendirmektedir. Her ne kadar bu tarz bir değerlendirme ve test etme kişiden kişiye değişen, sağlam verilere dayanmayan bir özellik ise de, bunun önem ve anlamı göz ardı edilmemelidir (Toptaş, 1998, s. 28).

Deri halıların en büyük özellikleri arasında doğal, sağlıklı ve dayanıklı olmasının yanı sıra elastik oluşu (esneme özelliği sayesinde istenen formu alması ve koruyabilmesi), su geçirmezliği, hava ve su buharı geçirgenliği (nefes alabilirlik) sayılabilir. Tüm bu özelliklerinin yanı sıra dikiş yırtılması dayanımı da göz ardı edilmemelidir. Deri halı yapımında dikkat edilecek noktalar öncelikle halının modelinin belirlenmesi ve seçilen model doğrultusunda kalıpların hazırlanmasıdır. Halıyı oluşturacak olan her bir parçanın tek tek kalıbının çıkartılması büyük önem arz etmektedir. Daha sonra bu kalıplar kesilip parçalar uygun yerlerine yerleştirilerek halının tamamının görüntüsüne bakılır. Eğer çıkartılan kalıplarda herhangi bir sorun ile karşılaşılma ise dikim işlemine geçilir. Dikim işlemi dikişte kullanılan birleştirme tekniklerinin biri ya da bir kaçının bir arada kullanılması ile gerçekleştirilir. Genellikle kırkyama tekniğindeki gibi parçalar kenarlardan tutturularak el emeği yoğun olarak birleştirilir. Deri halıların bir diğer özelliği ise küçük parçanın birleşmesi ile oluşmasıdır. Ayrıca makine ile birleştirme tekniği de kullanılmaktadır. Deri halıların dikimi bittikten sonra bir masa üzerinde gerdirilerek özel yapıstırıcılar kullanılarak astarlanır (Bkz. Fotoğraf: 3).

Turkish Studies

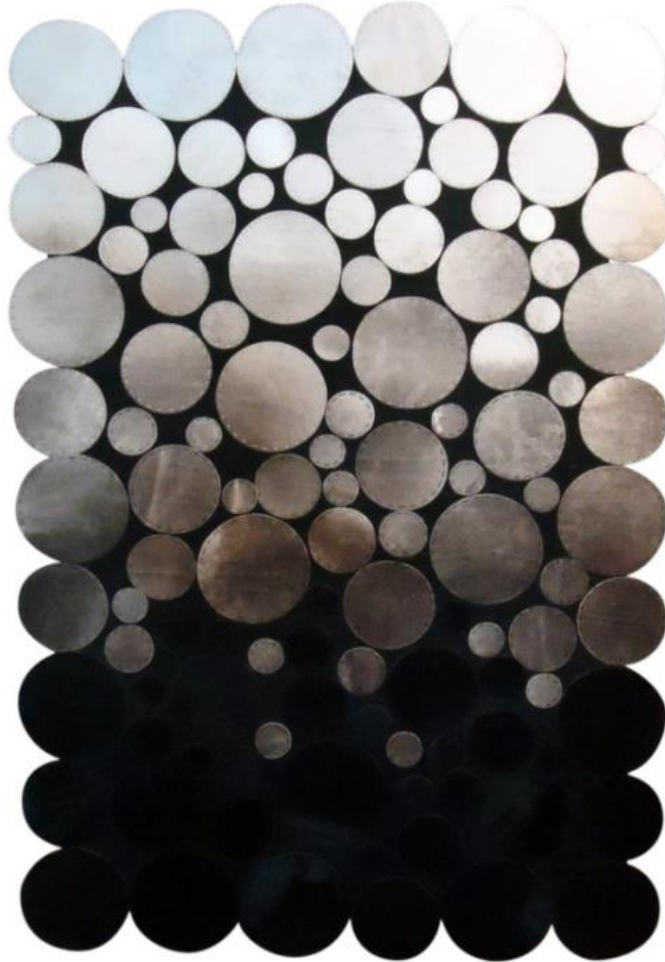
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Fotoğraf 3: Deri halı üretim aşamaları

İki kattan oluşan deri halıların üst kısmı çeşitli hayvan derilerinden ve postlarından, alt kısmı ise astarlık kumaş, astarlık deri veya nubuk deriden (nubuk derinin kayganlığı önleme özelliğinden dolayı) üretilmektedir. Deri halılarda küçük parçaların birleştirilerek büyük bir yüzey oluşturulması en büyük özelliklerinden birisidir (Bkz. Fotoğraf: 4). Buradaki en büyük güçlük desen kalıplarının çıkarılmasıdır. Birleştirmeler seri üretimdeki dikiş teknikleri gibi yapılmaz özel dikiş tekniklerinin kullanılması ile gerçekleştirilir.

Fotoğraf 4: Küçük parçaların birleştirilmesi ile oluşturulan deri halı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

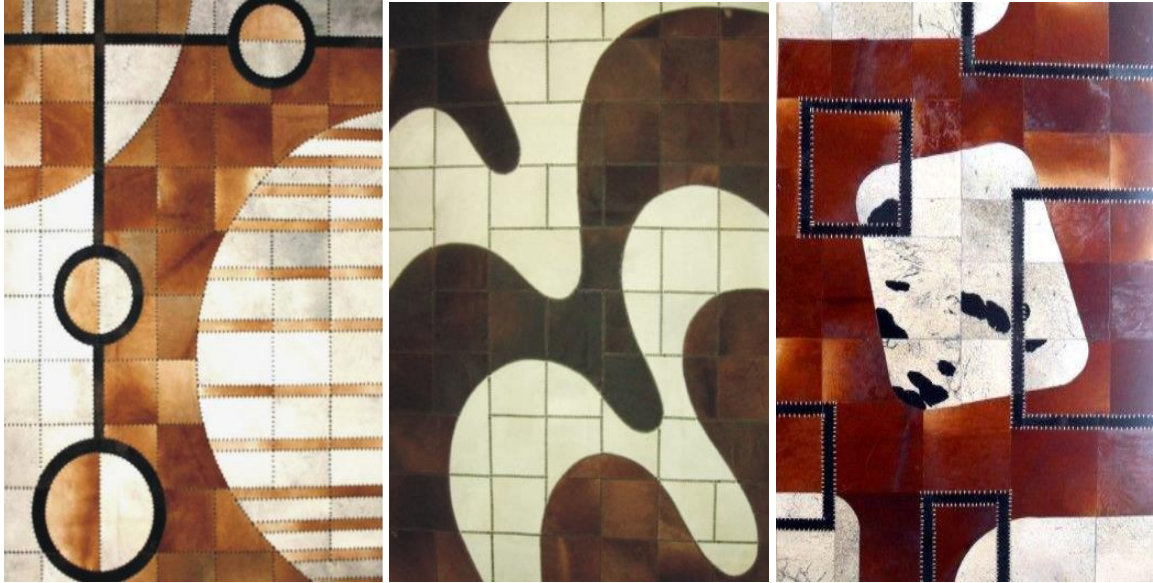
Dikişlerin elde yapılıyor olması deri halının kullanım ömrünü uzatır. İstenildiğinde ise eskiyen parçaların çıkartılıp yenisi ile değiştirilebilmesi deri halı kullanıcılarına büyük bir kolaylık ve kazanç sağlamaktadır (Bkz. Fotoğraf: 5).

Fotoğraf 5: Deri halılarda kullanılan Türk motifleri

(Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü Öğrencilerinin Dekoratif Deri Teknikleri Dersi Kapsamında Yrd. Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA Danışmanlığında Ürettikleri Deri Halılardan Detay Örnekler)

Deri halılar hayvanın özelliği ve dokusu sayesinde kişiye özeldir. Bir benzeri boya uygulanmadan yapılamaz, her biri kendine özgü doku ve renge sahiptir (Bkz. Fotoğraf: 6).

Fotoğraf 6: Ticari olarak satışa sunulan deri halı örnekleri

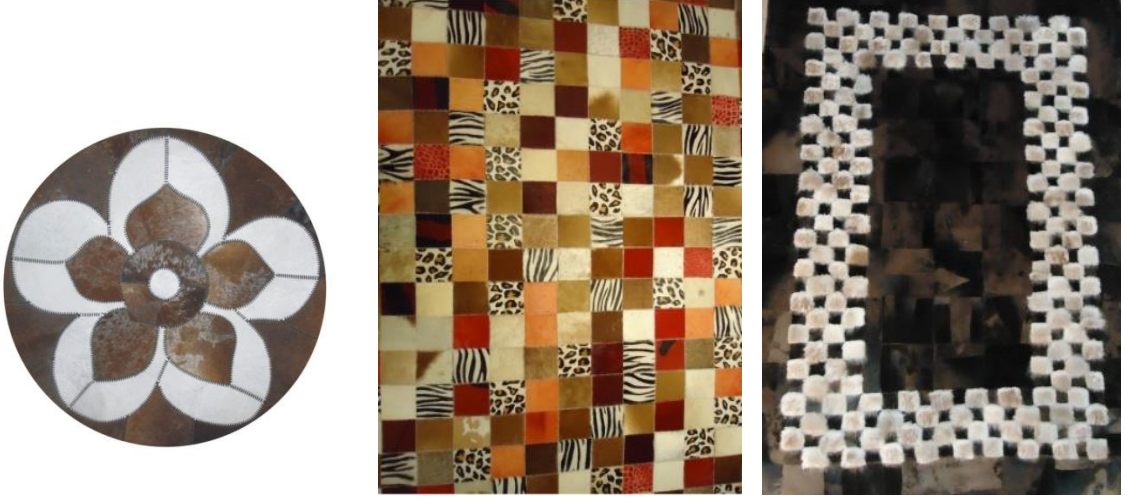
Deri halılar kullanım alanlarına göre oldukça çeşitlilik göstermektedir. Büyük ebatlı deri halılarından pas paslara, yolluklara ve postlara kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Deri halıları çeşitli faktörlere bağlı olarak sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; kullanılan malzemeye göre (deri, kürk, deri kürk karışımı), kullanım alanına göre (zemin için, duvar için), tarz-tasarım-üretim yöntemine göre (el yapımı, makine-fabrikasyon üretimi), üretim ebatlarına göre (80x140 cm, 120x180 cm, 140x200 cm, 170x240 cm) sınıflandırılabilir (Bkz. Fotoğraf: 7). Deri halılar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

bulunduğu ortama; doğallık, güzellik, özgün bir tarz, sağlık, benzersiz bir tasarım, sosyal bir statü zariflik ve ayrıcalık katmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 8).

Fotoğraf 7: Deri halı çeşitleri

Fotoğraf 8: Özgün tasarımlı deri halı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Deri Halı Temizliği ve Bakımı

Deri halının kullanımı her ne kadar kolay ve zevkli ise de bakımı, korunması ve temizlenmesinde de bir o kadar dikkatli olunması gerekir. Diğer tekstil ürünlerinden oldukça farklılıklar gösteren birçok deri cinsi için bakım denilince akla ilk olarak sadece yüzeysel işlemler gelmektedir. Ancak derinin ömrünün uzun olması isteniyorsa bu işlemlerin sürekli ve uygun bir şekilde uygulanması büyük önem arz etmektedir. Bakımı zor bir malzeme olarak kabul edilmesine rağmen aslında gerektiği şekilde özen gösterildiğinde kendini birçok doku ve malzemeye nazaran daha iyi ve yıpranmadan korumayı başarır. Bu özelliği ile nesilden nesile geçerek sürekli kullanımda kalınması sağlanır. Deri mamullerinin farklı kullanım şekillerinden dolayı meydana gelen yıpranma ve zorlamalara karşı mutlaka bakım yapılması gereklidir. Deri bakımının gerçekten başarılı olabilmesi için, deri üretim sırasında uygulanan işlemler oldukça önemlidir. Sadece deri üretim aşamalarında kullanılan kimyasal yardımcı maddeler bütün bir deri kesitinde homojen olarak dağıtılabilir. Örneğin iyi bir su geçirmezlik deri üretimi sırasında sağlanır. Daha sonraki bakım işlemlerinde ancak derinin dış tabakalarına ulaşılabilir ve deri kesiti pek etkilenmez. Burada derinin yüzey yapısı (finisaj vb.) büyük bir rol oynar (Toptaş, 1998, s. 305). Deri halılar ilkbahar ve sonbahar aylarında olmak üzere yılda iki kez büyük bir bakımdan geçirilmelidir. Trafiğin yoğun olduğu dönemlerde halı üzerindeki toz ve kirlerinden arındırılmak üzere haftalık ve aylık olarak rutin temizlik ve bakımı yapılmalıdır. Yağ bazlı temizleme malzemeleri sadece aylık bakımlarda kullanılmalıdır.

Her türlü lekenin kolayca temizliğinin sağlanması deri halıların tercih edilmesinde en büyük etken olmuştur. Deri temizliğinde dikkat edilmesi gereken nokta temizlik malzemesinin özelliğidir. Yoğun asit içeren temizlik maddeleri deri yüzeyinin aşınmasına neden olmaktadır. Bunun yerine hafif nemli bir bez ile deri silinmeli ve hemen ardından kuru emici bir bez ile fazla nemi alınmalıdır. Lekeyi çıkartmak için beklenmemeli, leke oluşur oluşmaz müdahale edilmelidir. Aksi takdirde lekenin çıkması zorlaşacaktır.

Deri doğal bir malzeme olsa da işleme tekniklerine ve türlerine göre farklı özellikler taşıyabilmektedir. Deri, ısıya karşı hassastır. Yüksek ısıya maruz kaldığında kurur ve çatlayıp sertleşir. Bu durum hem derinin kullanım süresini kısaltır hem de kötü bir görünüm yaratır (John, 1997, s. 357). Ağır lekelenmeler olduğunda zarar gören kısımlar kolayca değiştirilebilir. Derinin doku ve renginin bire bir aynısını bulmak imkânsız olduğundan en yakın doku ve renk tonu ile sorunlu kısım değiştirilir. Ayrıca kullanım sırasında oluşan kırışıklıklar ve kat izleri düşük ısıdaki bir ütü ile ütülerek düzeltilebilir.

Bakım işleminin seçimi ve etkinliği; kirlenme derecesine, yüzeyde meydana gelen aşınmaya, su ile birlikte deriye işleyen maddelere bağlı olarak değişir. Gerekli olan bütün bakım işlemleri deri tipine ve kullanım etkinliğine göre düzenlenmelidir. Her bakım işlemi derinin itinalı temizliği ile başlar. Burada kirler uzaklaştırılmalı ve bir önceki işlemde gelen bakım maddelerinin kalıntıları giderilmelidir. Bakım işleminin görevi; deri görünümünün tekrar yeni durumuna getirilmesi, kullanım izlerinin giderilmesi ve yeni zorlamalar için hazırlanmasıdır. Burada kir veya su itici işlemlerde belli hallerde yağ itici empenye de söz konusudur (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, s. 92).

Deri canlı bir hammadde olmasından dolayı ortamdaki kokuyu kolayca absorbe edebilir. Bu yüzden deri halının kullanıldığı odalarda oda spreyi, sinek ve böcek ilaçları kullanılmamalı ve sigara içilmemelidir. Zorunlu kalındığı durumlarda ise deri halının kolayca taşınabilir olma özelliğinden faydalanılarak balkona çıkartılıp en az 1 gün havalandırılmalıdır (kötü koku ve bakteri oluşumuna yol açmaması için). Tamamen doğal olan deri halıların insan sağlığına hiçbir yan etkisi bulunmamaktadır. Yün halılara nazaran zararlı bakterileri bünyesinde barındırmaz ya da daha az

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

barındırırlar. Leke ve toz tutmaması dolayısı ile yüne karşı alerjisi olan kişilerin rahatlıkla kullanabileceği antialerjik bir üründür.

Kullanım alanlarına göre bakım maddeleri sırcalı deriler ve havlı (süet-nubuk) deriler arasında farklılık gösterir. Sırcalı deriler için bakım maddeleri olarak deri kreminde deri spreylene kadar çok sayıda ürün yelpazesi bulunmaktadır. Çeşitli derilerin çok sayıdaki tiplerinin başlangıçtaki yüzey özelliklerine göre düzenledikleri için bakım maddelerinin bileşimine göre ayırım yapılması gerekir. Havlı (nubuk, süet) deriler için bakım maddesi olarak sadece spreyle kullanılır. Spreylerin itici gazı buharlaşırken bakım maddelerinin çok küçük tanecikleri deri yüzeyine tatbik edilmiş olur. Böylece leke teşekkülü önlenir ve hassas deriler homojen olarak bakım maddeleri ile muamele edilmiş olur. Nubuk ve süet için bakım ürünleri genellikle su geçirmez maddeler, su itici maddeler ve boya spreyle ile sınırlıdır (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, ss. 92-93). Nubuk ve süet derilerden üretilmiş halılarda temizlik en azından gün aşırı yumuşak fırçalı bir elektrik süpürgesi ile yapılmalıdır. Kıvrılan yerleri yumuşak bir elbise fırçası ile fırçalanır ve düzeltilir (Toptaş, 1998, s. 310). Toz ve kirlerin küçük miktarları bile fibrillerde zımpara kâğıdı etkisi göstereceğinden dolayı deri halılar sık sık vakumlanmalıdır. Deri halıların temizliği yapılırken kesinlikle bir çubuk ile dövülmemeli ve silkelmemelidir. Nubuk ve süet deri tipleri için özel olarak üretilmiş spreyle kullanılabilir. Deri yüzeyi hafifçe fırçalanıp tozu alındıktan sonra spreyle uygulanmalıdır. Spreyin püskürtülme mesafesi çok önemlidir, spreyle üzerinde yazılı olan kullanma talimatına mutlaka uyulmalıdır. Aksi takdirde deride temizlik olmaz ya da deri zarar görebilir.

Temizlik esnasında deri yüzeyi asla bastırılarak ovulmamalıdır (leke halya daha çok ve daha derine teneffüs edecektir). Ayrıca deri-post karışımı halılar için özel olarak üretilmiş bakım kremleri ile deri kısımlarının bakımının yapılması, post kısımlarının ise sabunlu su ile silinmesi sağlıklı bir temizlik için uygundur. Silme işlemi lekenin dış kısmından iç kısmına doğru yapılmalıdır. Aksi takdirde çıkartılmak istenen leke daha da yayılacaktır. Halı kesinlikle yıkanmamalıdır. Silme işleminde satıcı firmaların önerdiği kaliteli halı şampuanları kullanılmalı (çamaşır suyu, yüzey temizleyici, tuz ruhu, porçöz, deterjan vb. kesinlikle kullanılmamalıdır, bu tür kimyasallar halının dokusuna büyük zarar vermektedir, halının renklerinin solmasına ve çürümesine neden olmaktadır) ve mutlaka kullanma talimatı okunarak işlem yapılmalıdır. Aslında hiçbir kimyasal malzeme kullanılmadan lekenin çıkartılması ana hedef olmalıdır. Zorunlu kalınmadığı durumlarda kimyasallara başvurulmamalıdır. Hiçbir kimyasal yoktur ki derinin dokusuna zarar vermeden temizliğini sağlayabilsin. Leke çıkarmak için kullanılacak olan şampuan ve spreyle öncelikle halının görünmeyen bir yerinde denenmelidir. Uygulanacak olan bakım ve temizleme maddesi ile ıslatılmış yumuşak, beyaz ve temiz pamuklu bir bez ile silinerek bezin boyanıp boyanmadığı belirlenmelidir. Bez boyanıyorsa bakım maddesi uygun değildir, değiştirilmelidir. Kullanılacak olan bakım-temizleme ürününün deride yağlı atık bırakmaması gerekir. Aksi halde bu atıklar, derileri bakteri faaliyetine karşı duyarlı kılar ve dikiş mukavemetine zarar verirler.

Deri halılar temizlendikten sonra uygun yöntemler ile kısa sürede kurutulmalı, asla nemli bırakılmamalı ve nemlenmeye müsait alanlarda tutulmamalıdır. Nemli kalan deri halılarda mantar kaynaklı çeşitli deformeler oluşabilmektedir. Deri halılar temizliğin ardından derhal kurutulmalı fakat bu işlem kızgın güneşin altında yapılmamalıdır. Açık havada yere serilerek kurutma işlemi gerçekleştirilmelidir. Bu işlem doğrudan ısıtma cihazları ile değil mümkünse hava akımı olan kuru bir yerde doğal ortamda yapılmalıdır. Deri halıların kurutulması için asılması durumunda kat izi oluşur ve sarkmalar meydana gelir. Ayrıca derinin nem kaybetmemesi, sertleşmemesi ve çatlama için doğal ortamda kurutulması büyük önem taşımaktadır. Eğer acilen kurutulması gerekiyor ise ısıtıcılar ile direk temas ettirilmeden, saç kurutma makinesinin ısıveren kısmının değil havalandırma kısmı açılarak 30° açı ile en az 20 cm mesafeden sürekli hareket ettirilerek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

kurutulmalıdır. Post türü halılarda bir müddet tüy dökümünün olması normaldir. Bu yüzden düzenli olarak yumuşak uçlu bir elektrik süpürgesi ile temizlenmelidir (sert sünger, fırça vb. deri üzerinde büyük tahribatlara yol açabilir). Sulu-yıkamalı elektrik süpürge makinelerinin kullanılması sakıncalıdır. Büyük temizliklerde ise uzman halı yıkama firmalarının desteği alınmalıdır. Kuru temizleme ve yıkama tercih edilmemelidir.

Deri halıların üzerinde sivri topuklu ayakkabı ve terlik ile gezinmemelidir ve keskin uçlu masa, sandalye ve koltuk yerleştirilmemelidir. Zorunlu kalındığı durumlarda halının deforme olmasını engellemek için haftada 1 defa yeri ve yönü değiştirilmek sureti ile dinlendirilmelidir (kullanım yoğunluğuna bağlı olarak halılın değişik yerlerinde oluşan farklılıkların önüne geçmek, direk gün ışığı alan noktalarda renk değişikliğinin olmaması, ultraviyole ışınlarının halının rengini etkilememesi veya yakmaması, renk parlaklığını kaybetmemesi için, nem farklılıkları ve zeminden kaynaklı pürüzlerin önüne geçmek için de bu dinlendirme işleminin gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir). Belirli bir kullanım süresi göz önüne alındığında deriden üretilen bütün mamullerde, diğer bütün ürünlerin doğal yaşam süreçlerinde de olduğu gibi, yaşlanma fenomeni kullanıcı açısından sıkıntı yaratacak sonuçlara yol açabilmektedir. Bu durum; ısı ve ışık (UV) etkisine çokça maruz kalan deri ürünlerinde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Deri, güneş ışınlarından negatif olarak etkilenir, bu nedenle direk güneş gören deri halılarda kuruma, solma ve çatlama olabilir. Bu nedenle direk güneş ışığı alan yerlere ve pencere önlerine konulmamaları gerekir (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, ss. 92-95).

Derinin özelliğine bağlı olarak halı yüzeyi kesinlikle sıcakla temas ettirilmemelidir (ütü, çaydanlık, tencere vb.). Yerden ısıtılmalı zeminlerde deri halı kullanımı tercih edilmemelidir. Kullanıldığı ortamlardaki soba, radyatör ve şömine gibi ısı kaynaklarından en az 50 cm uzağa serilmelidir. Aksi takdirde deri fazla nem kaybederek sertleşir ve yüzeyinde çatlama oluşur. Halı üzerine sıvı döküldüğünde ise hemen bir bez yardımı ya da peçete ile dökülen sıvı emdirilmeli ve lekenin cinsine uygun bir temizleme tekniği uygulanmalıdır. Sürtülerek temizleme çabasına kesinlikle gidilmemelidir. Basınç artırılıp hiç sıvı kalmayınca kadar sürekli bez ve peçete değişimi yapılarak sıvı tamamen absorbe edilene kadar aynı işleme devam edilmelidir. Deri halılar düzenli olarak saf sabunlu su ile nemlendirilmiş yumuşak bir bezle silinmelidir. Sürekli silmek derideki yağ oranının azalmasına neden olabilir. Zamanla çatlama ve kırılmaların olması önlenemez. Bu yüzden açık renkli halıları kullanmak koyu renkli halıları kullanmaya oranla daha zor olduğu için koruma amaçlı temizleme ve bakım işlemi ihmal edilmemelidir. Alkali maddeler deride ağarmaya, açık renkli derilerde solma ve lekelenmeye, tabaklama elemanlarının kaybına, kürklü veya zig derilerin yüzeyinde çatlamalara ve deformasyon izlerinin oluşumuna neden olur. Temizleme maddesi balmumu ve yağ içermemeli, sadece deriyi yumuşak tutmayı sağlayan gliserin içermelidir (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, s. 94).

Kişi deri halı satın alırken kişisel durumunu göz önünde bulundurmalıdır (çocuk sahibi kişilerin açık renkli halıları kullanması çok zordur). Deri halı üzerine dökülen yemek gibi katı atıklar çok fazla keskin olmayan bir bıçak ya da spatula vasıtası ile deri yüzeyinden kazınır. Daha sonra kalan lekeler gerekli işlemlerden geçirilerek temizlenir.

Deri halı üzerine dökülen su ve diğer sıvıları içermeyen kül veya makyaj gibi kuru dökülmelerde ise en iyi müdahale vakum temizleyicisidir. Öncelikle dökümler vakumlayıcı yüzeyine değdirilmeden vakumlanır. Daha sonra kirlenen bölge cetvel gibi düz bir nesne ile dövülerek tekrar vakumlanır. Son olarak maskeleyici bir bant kullanılıp kalan kirlerin alınması sağlanır. Deri halı üzerine dökülmüş olan yağ lekeleri öğütülmüş tebeşir tozu ile çıkarılabilir. Tebeşir tozu leke üzerine ve etrafına yaydırılarak 24 saat bekletilir. Bu bekleme süresinde toz içeri girerek yağlı maddeyi absorbe eder. Süre sonunda tebeşir tozu temizleme fırçası ile fırçalanarak uzaklaştırılır. Deri halılarda meydana gelen küfün uzaklaştırılması için öncelikle 1/1 oranında alkol

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

su karışımı hazırlanır. Seyreltilmiş olan alkole batırılan bir bez ile küflü alan temizlenir. Eğer küf geçmezse hafif bir sabun ile veya antiseptik içeren bir su ile tekrar temizlenerek kurutulur (Işık ve Koizhaiganova, Cireli, 2010, s. 93).

Deri halılar muhafaza edilirken ve taşınırken kesinlikle katlanmamalıdır böyle durumlarda halılar rulo şeklinde sarılmalıdır. Aşırı gün ışığı gören (renklerde değişiklik olacağından dolayı) ve rutubetli ortamlarda (uzun süre rutubetli ortamda kalan deri halılar kötü kokulara neden olabilir) deri halıların muhafazası uygun değildir. Yüksek nem oranına sahip veya toksik kimyasalların saklandığı veya kullanıldığı yerlerde deri halıların kullanılması ve depolanması sağlıklı değildir. Ayrıca saklama işleminin naylon ambalajlara sararak yapılmaya çalışılması da deri halıya zarar verebilir. Doğal bir malzeme olan deri nefes almaya ihtiyaç duyar. Bu yüzden kesinlikle naylon ambalajlarda sarılı halde bırakılmamalıdır. Gazete kâğıdı ve baskılı kumaş gibi mürekkebi-boyası bulaşabilecek bir malzeme ile de kaplanmamalıdır. Evcil hayvanların pati ve dişleri deri halıya zarar vereceğinden dolayı oldukça dikkatli olunmalıdır.

Sonuç

Deri hiç bir zaman güncelliğini kaybetmeyen, doğal, başarı ve refahı yansıtan, dayanıklılığı ve sağlamlığı gibi kullanım özelliklerinden dolayı her zaman değerli olmuş bir hammaddedir. Tasarımcıların son zamanlarda daha sık tercih ettiği, şık ve zevkli bir atmosfer oluşturan bir hammadde olma özelliğini bünyesinde barındıran deri, günlük kullanım eşyasından giyime ve ev dekorasyonuna kadar uzanmakta ve her geçen gün kullanım alanlarına bir yenisini eklemektedir. Gelişen-değişen teknolojinin ve bilimin günlük yaşam biçiminde de bir takım değişiklikler meydana getirmesi doğal bir sonuç haline gelmiştir. Son yıllardaki bu hızlı değişim ile birlikte yaşamın içerisine giren deri halılar tasarımcıları da yeni arayışlara itmiştir. Çok çeşitli modellerin yapılması ile müşterilerin beğenisine sunulan deri halılar tüketicilerin ürünlere bakış açısını değiştirmiş ve tercih edilir duruma gelmiştir. Geleneksel ve modern sanatlar içerisinde gelişim gösteren dericilik sektörüne yeni bir soluk kazandıran deri halılara tasarımcılar ve üreticiler tarafından doğru yön verilmelidir. Farklı bir tarz isteyen müşterilerine olanak sağlayan deri firmalarının yapması gerekenler ise; sadece farklı ve modern çizgilere sahip deri halılar tasarlatmak ve üretmek değil aynı zamanda Türk dericilik sanatının geleneksel özelliklerini koruyan ve bünyesinde Türk kültürünün izlerini taşıyan tasarımlar ile pazarda yerini almaya çalışmaktır. Bu durumda ancak ve ancak Türk motif ve desen zenginliğinin farkına varılarak tasarımlara bu doğrultuda yön verilmesi ile mümkündür. Geçmiş ile gelecek arasında organik bir bağ kuran deri halılar gerek ülke ekonomisi gerekse turizm açısından önemli bir değerdir.

Deri halılar sadece zemini kaplayan, sıcak ya da soğuğu geçirmeyen bir kaplama malzemesi değil aynı zamanda kendisine dikkat çeken, göz zevkine hitap eden ve iç ısıtan bir sanat eseri olma özelliğini de bünyesinde barındırmaktadır. Aynı hayvan derisinden, aynı kalıplar kullanılarak, aynı dikiş tekniğinde üretilen deri halılar bile birbirine kesinlikle benzememektedir. Bunun en büyük nedeni ise derinin doku ve yapısıdır. Pahalı olmasına rağmen bir benzerinin daha olmaması deri halıların özgünlüğünü yansıtan en dikkat çekici özelliğidir. Deri halı sadece ev ve iş yerlerinin zeminini kaplayan bir ürün olmamakla birlikte aynı zamanda o evin ve iş yerinin kartvizitidir. Tüm dikkatleri üzerine çeken deri halılar dericilik sektörünün geldiği son noktayı belgelemektedir. Dekorasyon sektörüne geç girmiş olmasına rağmen deri halıların özel takipçileri oluşmuştur. Makine halısı gibi seri üretimi yapılamayan ancak el dokuma halılar gibi kişiye özel olduğunu hissettiren deri halılar daha uzun yıllar kendisinden vazgeçilemeyecek bir ürün olarak dekorasyon sektöründe yerini alacaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

KAYNAKÇA

- ARLI, M. (1990). *Köy El Sanatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- BARIŞTA, H. Ö. (1998). *Türk El Sanatları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- HARMANCIOĞLU, M. ve DİKMELİK, Y. (1993). *Ham Deri. Yapısı, Bileşimi, Özellikleri*. İzmir: Özen Ofset.
- HAYTAOĞLU, E. (2006). Denizli Tabaklığı Üzerinde Ahiliğin Rolü ve Geleneksel Etkisi. *Denizli 1. El Sanatları Kongresi (Uluslararası Katılımlı) 10-12 Mayıs 2006*. Denizli: Gazi Kitapevi.
- IŞIK, N. O. ve KOIZHAIGANOVA, M., CİRELİ, İ. (2010). Deri ve Deri Mamullerinin Korunması ve Bakımı. *Standard*. Yıl: 49, Sayı: 577, Haziran.
- IŞIK, N. O. ve KOIZHAIGANOVA, M., CİRELİ, İ. (2013). Kültürümüzün Vazgeçilmezi Deri. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 34, Ocak-Şubat.
- JOHN, G. (1997). *Possible Defects in Leather Production, Care of Leathers*, Druck Partner Rübemann GmbH. Hemsbach.
- KANBAY, H. (1993). Derinin Öyküsü. *Art Decor*. Sayı: 7, Ekim.
- KAYABAŞI, N. ve ASLAN ELKIRAN, G. (2011). İskilip'te Dericilik. *16. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu (9 Mayıs 2011 Üsküp/Makedonya)*. Ankara: Lazer Yayınları.
- KOYUNLU, A. (1986). Kaybolan El Sanatlarından Deri ve Dericilik. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*. Sayı: 34-35.
- LKHAGVAJAV, N. (2010). *Astarlık Deriler Üzerine Ag, TiO₂ ve Ag-TiO₂ Nano Filmlerinin Uygulanması ve Antimikrobiyel Etkilerinin Araştırılması Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- ÖNOL, Gaye (1984). İnsanlığın En Eski Sanatlarından: Deri. *Deri*, Deri Sanayicileri Derneği Yayın Organı, Temmuz.
- ÖZDEMİR, M. (2007). Türk Kültüründe Dericilik Sanatı, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 20.
- TOPTAŞ, A. (1993). *Deri Teknolojisi*. İstanbul: Sade Ofset Matbaacılık.
- TOPTAŞ, A. (1998). *Deride Kalite Tespiti*, İstanbul: Sade Ofset Matbaacılık.
- YILDIZ, N. (1993). *Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

